ג [א] ושלשים ושמנה תאים היו שם חמשה עשר בצפון חמשה עשר בדרום ושמנה במערב שבצפון ושבדרום חמשה על גבי חמשה וחמשה על גביהם ושבמערב שלשה על גבי שלשה ושנים על גביהם [ב] ושלשה פתחים היו לכל אחד ואחד אחד לתא מן הימין ואחד לתא מן השמאל ואחד לתא שעל גביו ובקרן מזרחית צפונית היו חמשה פתחים אחד לתא מן הימין ואחד לתא שעל גביו ואחד למסיבה ואחד לפשפש ואחד להיכל: ד [ג] התחתונה חמשה ורובד ששה והאמצעית ששה ורובד שבע והעליונה שבע שנאמר [1]היציע התחתונה חמש באמה רחבה והתיכונה שש באמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה: ה [ד] ומסבה היתה עולה מקרן מזרחית צפונית לקרן צפונית מערבית שבה היו עולים לגגות התאים היה עולה במסבה ופניו למערב הלך על כל פני הצפון עד שהוא מגיע למערב הגיע למערב והפך פניו לדרום הלך כלפי מערב עד שהוא מגיע לדרום הגיע לדרום [א]כלפי דרום והיו פניו למזרח היה מהלך בדרום עד שהוא מגיע לפתחה של עליה שפתחה של עליה פתוח כלפי הדרום [ה] ובפתחה של עליה היו ב' כלונסות של ארז שבהן היו עולין לגגה של עליה וראשי פספסין מבדילים בעליה בין הקדש לבין קדש הקדשים [א]ולולין היו פתוחין בעליה לבית קדש הקדשים שבהן היו משלשלין את האומנים בתיבות כדי שלא יזונו עיניהן מבית קדשי הקדשים: ו [ג][ו] וההיכל מאה על מאה על רום מאה האוטם שש אמות וגובהו ארבעים אמה אמה כיור ואמתים בית דלפה ואמה תקרה ואמה מעזיבה וגובה של עלייה מ' אמה ואמה כיור ואמתים בית דלפה ואמה תקרה ואמה מעזיבה וג' אמות מעקה [ג]ואמה כלה עורב רבי יהודה אומר לא היה כלה עורב עולה מן המדה אלא ארבע אמות היה מעקה: ז [ז] ממזרח למערב מאה אמה כותל האולם חמש והאולם אחד עשר כותל ההיכל שש ותוכו ארבעים אמה אמה טרקסין [ב] ועשרים אמה בית קדש הקדשים כותל ההיכל שש והתא שש וכותל התא חמש [ח] מן הצפון לדרום שבעים אמה כותל המסבה חמש והמסבה שלש כותל התא חמש והתא שש כותל ההיכל שש ותוכו עשרים אמה [ד]כותל ההיכל שש והתא שש וכותל התא חמש ובית הורדת המים שלש אמות והכותל חמש אמות האולם עודף עליו חמש עשרה אמה מן הצפון וחמש עשרה אמה מן הדרום והוא היה נקרא בית החליפות [ט] ששם גונזים את הסכינים [י] וההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו ודומה לארי שנאמר [2]הוי אריאל [אריאל] קרית חנה דוד מה הארי צר מאחריו ורחב מלפניו אף ההיכל צר מאחריו ורחב מלפניו:

הדרן עלך פתחו של היכל

ר"מ

ג כבר אמרנו בתמיד שתא נקראת ההרחקה שיש בין שתי הכתלים וכשתסתכל בצורת ההיכל שציירנו תמצא בצפון חמשה הרחקות והם כותל מסבה ומסבה וכותל התא והתא וכותל ההיכל וכותל ההיכל וכמותם בדרום לפיכך אמר שעל אלו החמשה הרחקות היו חמשה תאים ועל חמשה תאים ג] שניים והוא מ"ש חמשה על גבי חמשה וחמשה על גבם עד שהיו שלש שורות של תאים וכן צורתם (טו) וכיוצא בו היה בדרום ואל יטעך שקרא אותם כותל ומסבה וכותל התא והתא וכותל ההיכל ואח"כ חזר וקראם כולם תאים לפי שהרחקה שיש בין שני הכתלים הוא התא וכולם תאים אבל כותל המסיבה וכותל התא וכותל ההיכל לא היה כותל סתום אלא שני כותלים וביניהם הרחקה כמו שציירנו ולקצת התאים היו שמות כגון שקרא השורה התחתונה מהם מסיבה ובית הורדת המים וזולתם כמו שכתבנו בצורה וכמו שזוכר בפרק זה וכשתסתכל בצורה ג"כ תמצא במערב שלשה הרחקות והם כותל התא והתא וכותל ההיכל והיו עליהן שלשה תאים ושנים על גביהם ד] כן (טז). ומה שאמר כאן לפשפש אחד. ר"ל לתא שיש בו הפשפש הצפוני שבו נכנסין להיכל וזהו הפתח שהיה בצפונו של תא שהיה לו חמשה פתחים והתא הזה היה בשורה אמצעית מהתאים והוא שעל גבי המסבה. ה]**ד** היליע. הם הגזוזטראות המקיפות להיכל מבחוץ והיתה גזוזטרא אמצעית יותר רחבה מן התחתונה והעליונה יותר רחבה מאמצעית כדי שלא יהא אפשר להדבק בכותל והוא מה שנאמר כי מגרעות נתן לבית וגו' וכן היה מוקף כל ההיכל מבחוץ לכותל המסבה ג' גזוזטראות כצורה זו (יז): **ה** הקפה זו שמקיף ההיכל עד שיגיע אל העליה היא בתוך התאים המקיפים להיכל כמו שציירנו. ועכשיו אמרו שהיתה עליה על ההיכל ו] וקדש הקדשים ובקרקע עלייה היה דבר מבדיל בין קירוי ההיכל ובין קירוי קדש הקדשים. ולול. הוא פתח קטן ולפיכך אמר שלול היה בקרקע העליה פתוח אל קדש קדשים ליכנס בהם האומנים אל קדש הקדשים אם יצטרך לתקן שום דבר והואיל וזכרנו האומנים נאמר כאן שאם נצטרך בנין בתוך ההיכל משתדלים ומכוונין שיהיה האומן כהן כשר ואם אי אפשר שלא נמצא אלא ישראל יכנס וכתבו בתוספתא דכלים [פ"א] הכל נכנסין לבנות ולתקן ולהוציא הטומאה מצוה בכהנים אין כהנים נכנסין לוים אין לוים נכנסין ישראלים מצוה בטהורים אין טהורים נכנסין טמאים מצוה בתמימים אין תמימים נכנסין בעלי מומין מצוה שיכנסו בתיבות אין שם תיבות יכנסו דרך פתחים: **ו** זכר מדת גבהו ואח"כ יזכור ארכו ורחבו. ואוטם. הוא בנין אטום שבונים בגוף הקרקע יסוד ועליו מעמידין הכתלים. וכיור. הוא פיתוח והחפירות שמפתחים הבנאים בסיד ובאבנים ולפעמים אומרים כיורן וציורן ר"ל פיתוחין וציורין. ודלף. שם טיף המים מן הקירוי והיה נוהג אצלם בבנינים לעשות לבית שני קירויים קירוי למעלה מחבירו ונותנים בין שניהם מעט הרחקה וקורים אותו החלל בית הדילפה על שם הדלף כדי שאם יטיף הקירוי העליון יעמדו מים באותו החלל. ותקרה. קירוי ז] הקורות בלבד. ומעזיבה. היא הסיד והאבנים שנותנין על הקירוי כבר פירשנו זה בסוכה. וכלה עורב. מאבד העורבין לפי שהיה מקיף ההיכל למעלה מן המעקה מארבע רוחותיו בחשק ח] של ברזל גובה אמה חד כמו הסייף כדי שלא ישב עליו שום עוף על ההיכל מפני שנחתכים רגליו באותו הסייף ולפיכך קורין אותה כלה עורב ואע"פ שאין צריך לצייר הרי זו צורה מה שנזכר בהלכה זו מגבהו של היכל והיא מצויירת בשולי הדף (יח): **ז** צורת ההיכל באורך ורחב ואלו המדות הנזכרות כבר ישבנו אותם בתחלת פרק זה וכשתסתכל בו תמצא כל הכתוב הזה התבאר מאותה הצורה וכן כתוב בענין בית ראשון שארכו של היכל היה ששים ורחבו עשרים והיה קודש הקדשים שלישיתו כמו במשכן והוא עשרים אמה וההיכל ארבעים. והכותל המבדיל בין ההיכל וקודש הקדשים והוא הנקרא טרקסין. היה בו פתח ועליו פרוכת אחד ונולד להם ספק בבית שני על עובי כותל הטרקסין אם היה נכלל עם הארבעים של היכל ויהיה רוחק הפרוכת מכותל מערבי עשרים ואחד אמה או היה מכלל קדשי הקדשים ותהי שפת הפרוכת בשלים באמצעם ולפיכך נתנו עובי הכותל מחוץ למדת ההיכל וקדש הקדשים ונותנין עליו פרוכת מבפנים ופרוכת מבחוץ והיה הטרקסין בין שתי פרוכות והיה בין שתיהן אמה כמו שביארנו בחמישי ט] מכפורים והיה כולו ר"ל כל ההיכל מאה על מאה היו מטין הבנין מעט לצד מערב וכשימשך לצד המזרח מתרחב כדמות האריה שהוא רחב מלפניו וצר מאחוריו כגון זה (יט):

הדרן עלך פתחו של היכל

מסורת הש"ס

א) פסחים כו., ב) [יומא נב.], ג) [מ"ק ט. וש"נ], ד) ב"ב פא.

תורה אור השלם

1. הַיָּצוּעַ {הַיָּצִיעַ} הַתַּחְתֹּנָה חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה שֵׁשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה לְבִלְתִּי אֲחֹז בְּקִירוֹת הַבָּיִת: מ"א ו ו

2. הוֹי אֲרִיאֵל אֲרִיאֵל קִרְיַת חָנָה דָוִד סְפוּ שָׁנָה עַל שָׁנָה חַגִּים יִנְקֹפוּ: ישעיה כט א

פי' הרא"ש

ג לתא. חדרי חדרים קטנים היו שם סביב ההיכל וקדש הקדשים: **ואחד למסיבה.** מפרש לקמן: **ואחד לפשפש וא' להיכל.** כדאמרי רבנן לעיל דנכנס מן הפשפש לתא ומן התא להיכל: **ד התחתונה חמשה.** התא היה רחב ה' מדרום לצפון: **ורובד שש.** עובי הכותל של היכל היה שש אמות עד תקרת התא ואז היה מתקצר אמה כדכתיב [מ"א ו'] כי מגרעות נתן לבית סביב והיה מניח התקרה עליו והיינו דקתני והרובד שש והאמצעית ו' עם הרובד והעליונה ז' עם הרובד וכותל ההיכל היה עביו ה' והא דתנן לקמן [מ"ז] וכותל ההיכל ו' היינו כנגד התא האמצעית: **ה ומסבה היתה עולה.** המסבה זו לא היתה מדרגה עלה כמו בלולים אלא מדרגה חלקה היתה ומהלכת ממזרח למערב על פני כל הצפון ובקרן צפונית מערבית היו עולים על ראש התא וכשהגיע למערב הפך פניו לדרום ומהלך על התא כלפי המערב עד שמגיע לדרום: **הגיע לדרום הפך פניו למזרח והיה מהלך בדרום עד שמגיע לפתחה של עלייה.** שהיתה פתוחה לדרום וכל פתחי הבניינים הכל בכתב מיד ה' דאל"כ למה לא עשה פתח העלייה בצפון ולא היה צריך להקיף המערבי: **ובפתחה של עלייה מחוץ היו כלונסאות.** גדולים וחקוק בהם מקום מעמד רגל לעלות ולרדות בהן: **ולולין היו פתוחין.** כחלולים שבין בית לעלייה כך היתה בתקרה חורין והיו משלשלין בהן האומנין בתבות שיש בהן ג' מחיצות ויושבין בהן ואע"פ שאין בו מעילה איסור מיהא איכא: **ו והיכל ק' על ק'.** באורך וברוחב באורך עם האולם ותאים כדפרשינן וברוחב לא כל ההיכל אלא מקום האולם: **האוטם ו' אמות.** י"מ אוטם יסוד ולא נהירא דלשון אוטם לא משמע הכי ועוד למה מנה היסוד שתחת הקרקע ואינו נראה בכלל בנין גובה הבית ועוד א"א דבנין גדול כזה לא היה לו יסוד אלא ו' אמות ונראה דיסוד לא קחשיב אלא לאחר

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ד מהל' בית הבחירה הלכה י:
ה ב מיי' שם הלכה יא:
ו ג מיי' שם הלכה ט:
ז ד מיי' שם הלכה יב:
ח ה מיי' שם הלכה יג:
ט ו מיי' שם הלכה ג:
י ז מיי' שם הלכה ד:
יא ח מיי' שם הלכה ה:
יב ט מיי' פ"א מהל' כלי המקדש הל' טו:
יג י מיי' פ"ד מהל' בית הבחירה הלכה ט:

שיטה מקובצת

א] הגיע לדרום הפך פניו למזרח: ב] טרקסין עיין בערך טרקסין אות ט' ובפ"ח דכלאים ה' ה': ג] תאים היו חמשה תאים שניים: ד] על גביהם ומה שאמר וכן לפשפש: ה] א) אלו היציעים: ו] ההיכל ועל קדש אות ו' נמחק: ז] קרוי הנחת הקורות: ח] בחשק נ"א ב) דקרע של: ט] מכפורים נ"א ג) מקדושין:

א) נראה דצריך לומר היציע. אלו היציעים הם הגזוזטראות. ב) אולי צ"ל דוקרן של ברזל. ג) לא נמצא בקדושין וצ"ע.

פי' הרא"ש (המשך)

שעלה הבנין מהארץ היה כולו אטום בלא חלל ו' אמות וזהו הרצפה גבוה עד העלייה ו' אמה: **אמה כיור.** ציצי פרחים מצויירים סביב ברחב אמה באבנים גדולות לבנין ושקעם בחומה והניחו קורה גדולה על האבנים לתת עליהן קורות התקרה לבלתי אחוז בקירות הבית: **ואמה תקרה.** עובי הקורות שעליהן: **ואמה מעזיבה.** עפר ורצפה: **ואמה כלה עורב.** טבלאות של ברזל ובם קבועות מסמרות חדין למנוע את העורבים לשכון שם שלא יביאו את הטומאה וכן היו על כל גג ההיכל ובערוך פי' שהיה צורה להבריח העופות כדרך שעושין שומרי הפירות: **ז אמה טרקסין.** היא מחיצה המבדלת בין ההיכל ובין קדש הקדשים והיא היתה מחיצת אבנים בבית ראשון ובבית שני שהיה גבוה יותר מהראשון ולא היה יכול לעמוד בנין רוחב אמה ולהוסיף על הבנין א"א עשו ב' פרוכות וביניהן אמה ונקרא טרקסין על שסוגרו בעד הלוחות שנתנו בסיני לשון טרוקי גלי [ברכות כח.]: **מן הצפון לדרום.** כותל ההיכל ו' והתא ו' כנגד תא האמצעי שהיה ו' קחשיב כותל ההיכל שהיה ו' כדפרשתי לעיל: **ובית הורדת מים ג'.** היה מקום שמי נפתוח נמשכין דרך שמאל שם בצנורות ועלו לים שעשה שלמה לבית הטבילה: **בית החליפות.** אותו העודף נקרא חליפות: **מאחוריו.** לצד מערב כי היו שם חלונות וגנזו בהן הסכינין וכתיב בעזרא [א' ט'] מחלפים תשעה ועשרים והיינו בנין צר מאחוריו ע' ורחבה מלפניו ק': **הדרן עלך פתחו של היכל**